

PETAR ŠIMUNOVIĆ, Zagreb

IN MEMORIAM: JOSIP NAGY (1884–1981)

Dana 28. siječnja umro je zaslužni hrvatski slavist, polihistoričar, diplomatičar, arhivist, sveučilišni profesor dr. Josip Nagy.

Bio je skroman i nesebičan znanstvenik, koji je s 97 godina života i 75 godina znanstvenog rada ostavio u svima koji su se sretali s njim i s njegovim djelom trajan spomen čestitosti čovjeka i znanstvenika.

Prof. dr. Josip Nagy rodio se 10. veljače 1884. u Pagu. Zarana je s roditeljima preselio u Zadar. Osnovnu školu pohađao je u Vrgorcu i Skradinu, gdje mu je otac bio u sudačkoj službi. Majka mu je bila Bokeljka, iz Kamenara. Kao da su more i ti gorštacki krajevi u kojima je živjela usmena povijest predodredili put mladoga Nagya. Prva tri razreda gimnazije pohađao je na talijanskoj gimnaziji u Zadru, jer hrvatske tada nije bilo. Ostale razrede i ispit zrelosti položio je u Splitu 1902. godine.

Slavensku filologiju studirao je kod prof. M. Murka i Škrelja u Grazu (1902–1903) i kod prof. V. Jagića, M. Rešetara i V. Vondráka u Beču (1903–1906). Uz slavensku filologiju studirao je i slavensku povijest kod K. Jirečeka. Diplomirao je i klasičnu filologiju kao sporedan predmet i južnoslavensku umjetnost kod prof. Strzygowskoga. Kasnije je u Beču, po nagovoru prof. K. Jirečeka, studirao i pomoćne povijesne nauke na Institutu za istraživanje povijesti.

Doktorirao je u Beču g. 1906 (prije 75 godina) na temelju disertacije o F.M. Appendiniju. Objavio je pojedine dijelove di-

sertacije u Građi za povijest književnosti hrvatske i u 3. knjizi Priloga za književnost, jezik, istoriju i folklor, Beograd 1923.

Prof. M. Murko potakao je mladoga Nagya, za studija u Grazu, na učenje ruskog jezika i isticao njegovo uzorno čitanje ruskih tekstova. Tim se jezikom bavio i dalje, položivši ispit u Zavodu za istočne jezike u Beču 1910. godine. Prof. Nagy usavršava se godinu dana kod prof. P.A. Zabolotskoga u Nježinu, a zatim je predavao ruski na Zavodu za istočne jezike u Beču. Knjigu svojega profesora Zabolotskoga "Očerki ruskoga vlijanija v slavjanskih literatur novogo vremeni" prikazao je već god. 1908. u uglednom Archivu für slavische Philologie.

Hrvatski narodni zastupnici, a osobito Juraj Biankini, predlažu tadašnjem Namjesništvu da dr. J. Nagya postave za ravnatelja arhiva u Dubrovniku. Tada su u Dalmaciji bila samo dva arhiva, u Dubrovniku i Zadru, i oba bez svojega ravnatelja. Kako je Zadar bio glavni grad Dalmacije, J. Nagy postaje 15.II.1907. ravnatelj Zadarskog arhiva. Tada je upravo bila u toku arhivska reforma, pa je prof. Nagy, dva mjeseca zatim, upućen na praksu u Arhiv Ministarstva financija u Beču. Iako se tada za rad u arhivu tražilo da kandidat ima završen pravni, filozofski ili teološki fakultet, prof. Nagy je na preporuku Jagićevu i Jirečekovu kao slavist primljen na praksu, koju je s uspjehom završio. S izvrsnim preporukama svojih učitelja primljen je u Biblioteku i Arhiv Ministarstva financija u Beču, a radio je i u pressbirou u Translacijskoj ustanovi.

U doba bosanskohercegovačke aneksione krize, slavistika i zanimanje za slavenske jezike dobivaju golemo značenje. Josip Nagy je tada bio jedan od pionira koji su položili temelj bogatoj slavističkoj zbirci u slavističkoj knjižnici u Beču, pa je Beč i po tim ustanovama bio glavno slavističko središte.

Kao član Translacijske ustanove u Beču J. Nagy radi g. 1912. na raznim nadležstvima gdje se trebalo služiti hrvatskim, ruskim, talijanskim, slovenskim, bugarskim, češkim i poljskim jezikom. Taj rad visoko je cijenio njegov glavni učitelj Vatroslav Jagić, ta-

dašnje prvo ime slavistike.

Nakon prvog svjetskog rata (30.11.1918) otpušten je iz austrijske službe i povremeno radi u Jugoslavenskoj konzularnoj agenturi do kraja 1919, kad prelazi u Zemaljski (Državni) arhiv u Zagrebu i postaje tajnikom toga arhiva 30. prosinca 1919. U tom svojstvu ostao je do 19. lipnja 1926, kad je izabran za izvanrednog profesora Visoke ekonomsko-komercijalne škole u Zagrebu.

Dolaskom u Arhiv započinje bogat znanstveni rad na hrvatskoj diplomaciji, o čemu svjedoče deseci njegovih fundamentalnih radova, po kojima se s pravom smatra pionir hrvatske diplomatike, osobito teoretske diplomatike. Prvi je u nas pisac paleografskog udžbenika. Bio je to "Nacrt latinske paleografije", Zagreb 1925, a izradio ga je na poticaj istaknutog slovenskog slavista R. Nahtigala. Ta knjiga prvi je prikaz razvitka latinskog pisma u nas, a bila je namijenjena u prvom redu arhivistima i povjesničarima za rad u arhivima. Iz tih godina poznati su njegovi radovi: Tradicijska isprava iz doba hrvatske narodne dinastije izdanih u korist zadarskog samostana sv. Kršovana, Zagreb 1925, Monumenta diplomatica I, Zagreb 1925, i serija radova Diplomatičko-paleografske studije, koje su izlazile u Vjesniku Državnog arhiva u Zagrebu u razdoblju od 1925. do 1937. godine. Sve su to bili temeljni radovi za kasnije znanstveno proučavanje najstarije hrvatske povijesti.

Jubilarnu godinu 1925. izložio je don Frani Buliću i dr. Ljubi Karamanu vlastito mnijenje o zavjernici kralja Zvonimira iz g. 1075. i o njezinu značenju u to i kasnije doba. Među ostalim, kardinal Deusdedel uvrstio ju je u svoje djelo *Collectio canorum* g. 1086-1088 (Venecija, 1861), a camerarius Censius u svoj *Liber censuum* g. 1192, povjesničar Cesare Baronius u svoje *Annales ecclesiastici* g. 1609, talijanski učenjak Muratori u svoje *Antiquitates italicæ mediæ ævi* 1672-1750, francuski diplomat J. Dumont u svoj *Corps universel diplomatique du droit de gens* 1726-1731. Pažnja koja se njoj u svijetu poklanja oduzima svaku vrijednost legendi o Zvonimirovoj nasilnoj smrti i zaslužuje da se toj zavjernici pokloni objektivna pažnja. Prof. J. Nagy njome se desetljećima bavio,

gotovo do svoje smrti, ali nije stigao da je znanstveno obradi.

Dana 19.6.1926. imenovan je izvanrednim profesorom Visoke ekonomsko-komercijalne škole (koja je kasnije prerasla u Ekonomski fakultet). Za redovnog profesora imenovan je g. 1927. i u tom svojstvu ostao do umirovljenja 31.7.1947. godine. Na toj visokoj školi prof. J. Nagy predavao je kolegij iz diplomatike.

U arhivima je bio vrlo zauzet rješavanjem međunarodnih arhivskih pitanja u doba tzv. Konfederacije nasljednih država Austro-Ugarske u Rimu 1921-1922. i kasnijih pregovora s Austrijom, Mađarskom i Italijom do g. 1930. Njemu dugujemo trajnu zahvalnost da su se mnoge naše arhivalije iz Austrije, Mađarske i Italije našle konačno u našim arhivima i postale našom kulturnom baštinom.

Radom na arhivalijama, ponajviše u Državnom arhivu u Zagrebu, nastale su pobude za spomenute Diplomatičko-paleografske studije, objavljene u Vjesniku Državnog arhiva u Zagrebu. U to doba žestoke talijanske iredente u Dalmaciji ti radovi J. Nagya imali su golemo značenje.

Habilitacijski rad Dubrovnik na Bečkom kongresu 1815. na Visokoj ekonomsko-komercijalnoj školi i predavanje Diplomatičko značenje francuskog doba u hrvatskoj povijesti objelodanjeni su u Savremeniku XIX 1926. Ta novija diplomacijska povijest bila je također predmetom znanstvenog zanimanja prof. J. Nagya i njoj je posvetio desetke svojih studija.

Njegov rad na diplomatici, novijoj povijesti (diplomaciji) i filologiji bio je pomno praćen i cijenjen u inozemstvu. Umjesto javnog priznanja u zemlji, Bečko sveučilište mu je zbog njegove kontinuirane znanstvene djelatnosti god. 1956, pedeset godina nakon doktoriranja, obnovilo doktorsku diplomu. Tom prigodom održao je na Bečkom sveučilištu predavanje Starija hrvatska književnost u krugu bečke slavistike. Napomenimo da je prof. J. Nagy uz profesorsku angažiranost obavljao g. 1939-1941. dužnost ravnatelja Državnog arhiva u Zagrebu.

Početkom rata zajedno s monsignorom Svetozarom Rittigom proučavao je u Bečkom državnom arhivu spise o Ćirilu i Metodu

i slavenskom bogoslužju u 19. stoljeću. Iz toga vremena posjeduje bogatu kolekciju prepisanih dokumenata, na čijem je kolacioniranju radio do pred samu smrt.

U toku rata radio je na Hrvatskoj enciklopediji. Za nju je obradio vrlo mnogo natuknica iz slavenske filologije, povijesti i diplomatike, među kojima je zapažena npr. povijest Dubrovnika.

Nakon rata i nakon umirovljenja g. 1947. angažiran je na doradi velikog Akademijina rječnika hrvatskog ili srpskog jezika. Obradio je mnoge natuknice od Selomna Bašta do Žiksto. I na tom poslu istakao se kao vrstan leksikograf. Izdanak stare i slavne bečke slavističke škole, odlikovao se u leksikografiji jedrinom, preciznošću i akribijom. U taj golem rad uložio je prof. J. Nagy punih sedam godina. Sve do završetka Rječnika. To su 443 petitem tiskane strane dvostupačnog teksta enciklopedijskog formata.

Šturi podaci o njegovu životopisu i njegovu djelu u Enciklopediji Jugoslavije navode samo glavne radove prof. J. Nagya. U Bibliografiji Leksikografskog zavoda IV (Historija, knj. VIII. i XI) popisano je još 150 bibliografskih jedinica (od br. 11801 do 11844 i od 14137 do 14242), i to samo do drugog svjetskog rata. U taj popis nisu uključeni radovi posljednjih 40 godina i sav leksikografski posao. Nije nam ovoga časa moguć podroban uvid u njegov cjelokupan rad kroz ta četiri posljednja desetljeća. Čitav jedan radni vijek!

Zadivljuje ustrajna marljivost ovog učenjaka, koji je sav život posvetio znanosti. Uvijek bez reklame u nauci i bez poze u životu. Kao da je 75 godina znanstvene djelatnosti (prvi je rad tiskan 1906) išlo po nekom nevidljivom kolosijeku, nezamjetljivo, a prisutno. Neprimijećen za priznanja, prof. dr. J. Nagy bio je cijenjen i navođen, pogotovu kad se tragalo za znanstvenom istinom u vrelima koja je on pronalazio i kritički obrađivao.

Kad se spominju velika imena iz povijesti slavistike, kao što su npr. Konstantin Jireček, Vatroslav Jagić, Matija Murko, V. Vondrák, Milan Rešetar, Rajko Nahtigal, P. A. Zabolotski, romanist Mayer-Lübke i dr. čini se današnjoj generaciji da smo u dubokoj

slavističkoj prošlosti. A nije tako! Prof. J. Nagy sa svima njima je prijateljevao i surađivao. S mnogima od njih ostao je u znanstvenoj korespondenciji do njihove smrti. Sačuvao je požutjela pisma svojih prijatelja i učitelja, vrhunskih imena slavistike na prijelazu stoljeća i na početku dvadesetog vijeka.

Opus prof. dr. Josipa Nagya doista je golem i još neocije-njen u našoj filologiji.

I dok smo se začuđeno pitali zar ljudski vijek od gotovo stoljetnog života, zar 75 godina intenzivnog znanstvenog rada nisu dovoljni da se stane i da se otpočine, prof. J. Nagy zaokruživao je svoj životni opus. Vraćao se svojim mladenačkim projektima, svojem Pažaninu Bartulu Kašiću, piscu prve hrvatske gramatike, u povodu 450. godišnjice rođenja, svojem prvijencu - disertaciji o F.M. Appendiniju, potican već 1906. od Jagića da je objavi. Vraćao se svojim statutima i o njima piše upravo u ovom časopisu godine 1978. (Bečki spisi o kastavskom statutu, Filologija 8). Vraćao se temi o Ćirililu i Metodu i slavenskom bogoslužju u 19. stoljeću, Jagićevu seminaru za slavensku filologiju na Sveučilištu u Beču i Zvonimirovoj zavjernici iz g. 1075. A stizali su i drugi, govorio je, "prešniji" poslovi. U pravih znanstvenika, koji su stalno bili u toku događaja, uvijek je bilo tih "prešnjih" poslova!

Prije nekoliko mjeseci sudjeluje s referatom u organizaciji Razreda za filologiju na simpoziju o leksikografu Joakimu Stuliću u Dubrovniku. Spremao se da za IX. međunarodni slavistički kongres u Kijevu g. 1983. prijavi referat o prvim kulturnim vezama Hrvatske i Ukrajine. Bio bi to dostojan prilog najstarijeg slavista u njegovoj stotoj godini života.

Nije sve stigao. A i kako bi!

Primajući godine 1980. republičku nagradu za životno djelo, kao kudikamo najstariji znanstvenik usudio se u 96. godini izreći u zahvali kako mu je ta nagrada "poticaj za dalji rad". Kad znamo koliko se još znanstvenih problema rojilo na njegovu radnom stolu, vjerujemo mu da je mislio iskreno, jer sve što je radio, radio je iskreno, pošteno i ustrajno. Nije ni jednom iznevjerio načelo svo-

jega učitelja Jagića da znanstvenik mora biti u prvom redu - marljiv i skroman.

Neprimjetan nestanak prof. J. Nagya iz naše sredine u skladu je s njegovim skromnim i neprimjetnim življenjem tu pored nas i u neskladu s golemim znanstvenim djelom, koje ga čini velikim i besmrtnim.

Otišao nam je čovjek koji je fizički nadživio mnoge iz različitih generacija slavista i koji je bio živi most što je spajao dva velika razdoblja naše slavistike.